

A DYSPHAGIA OKTATÁSÁNAK STRATÉGIÁJA AZ EGÉSZSÉGÜGY TERÜLETÉN DOLGOZÓK SZÁMÁRA – FÓKUSZBAN AZ ÉTRENDI EDUKÁCIÓ

Dr. Breitenbach Zita¹, Dr. Molnár Andrea², Dr. Polyák Éva¹

(1) Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Kar, Táplálkozástudományi és Dietetikai Intézet, Pécs

(2) Semmelweis Egyetem Doktori Iskola, Egészségtudományi Tagozat, Interdiszciplináris alkalmazott egészség tudományok program, Budapest

ÖSSZEFOGLALÁS: A szerzők bemutatják a dysphagia oktatási stratégia kialakításának lehetőségeit az ellátó teamben, különös tekintettel az egyénre adaptált dietoterápia megvalósítására.

Kulcsszavak: dysphagia, oktatás, étrend

Breitenbach Z, Molnár A, Polyák É: DYSPHAGIA EDUCATION STRATEGY FOR HEALTH PROFESSIONALS – FOCUS ON DIETARY EDUCATION

SUMMARY: The authors present the opportunities of the dysphagia education strategy for members of the health care team with a focus on the implementation of individually adapted medical nutrition therapy.

Keywords: dysphagia, education, diet

Magy Belorv Arch 2024; 77: 114–117.

Levelező szerző: Dr. Breitenbach Zita

Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Kar, Táplálkozástudományi és Dietetikai Intézet

7621 Pécs, Vörösmarty u. 3.

e-mail: zita.breitenbach@etk.pte.hu

DOI: 10.59063/mba.2024.77.2.10

Bevezetés

Az oktatás elmélete és gyakorlata az elmúlt években sokat változott, a hangsúly egyre inkább a száraz tananyag tartalomról a gyakorlatorientált módszertanon keresztül a stratégiai gondolkodás felé terelődik.^{1, 2} Az egészségügy területén a stratégiai gondolkodás kulcsfontosságú, ilyenkor a sajátos célok elérésére szolgáló módszereket, eszközöket, szervezési módokat és formákat olyan komplex rendszerként kezeljük, amely koherens elméleti alapokon nyugszik (ahol az evidenciák és az empirikus tartalmak egyértelműen elkülönülnek). Továbbá, sajátos szintaxissal rendelkezik, a végrehajtandó feladatok lépéseinek meghatározásával és adott sorrendjével, és jellegzetes oktatási környezetben valósul meg.

A dysphagia a világ népességének 8%-ában fordul elő,³ de prevalenciája a 60 év felettek körében már 10–33% körülire tehető.⁴ A stroke szövődményén túl nyelési nehézséggel találkozhatunk a fej-nyak régió gyulladásos és daganatos kórképeinél, a nyelőcső betegségeinél, valamint a demencia, Parkinson-kór, scle-

rosis multiplex (SM), amyotrophiás lateralsclerosis (ALS), szisztémás sclerosis (SSc) progresszív állapotok, de a globális keringési elégtelenség és a metabolikus zavar is felelőssé tehető megjelenéséért,⁵ tovább rontva a betegek életminőségét. Az egészségügyi szakembereknek naprakész tudással kell rendelkezniük a dysphagiáról, hogy munkájuk során a lehető legjobb ellátást tudják megvalósítani betegek körében.

Oktatási stratégia

A dysphagia oktatás stratégiáját, olyan komplex metodika szempontból javasolt megtervezni, amelyben a különböző taneszközök (könyvek, elektronikus jegyzetek, szakmai honlapok stb.) oktatástechnikai eszközök (interaktív honlapok, szimulációs tréningek, orvostechnikai eszközök) és értékelési eljárások egységes rendszert alkotnak úgy, hogy az adott cél érdekében az előbbieket különböző arányban kombináljuk, a hatékonyság optimalizálása érdekében, attól függően, hogy milyen szakterületen folyik az oktatás. A stratégia kreatív kidolgozásának elemeit az 1. táblázat mutatja

1. táblázat. A stratégiai elemek a dysphagia oktatásához

	Előadás	Gyakorlat	Tankönyhai gyakorlat	Demonstrációs termi gyakorlat	Szimulációs oktatás
Incidencia, prevalencia adatok	X	X			
Patológias háttér	X	X			
Szűrés és súlyosság felmérése	X	X		X	
Diéta oktatása	X	X	X		
Orálisan fogyasztható speciális gyógyászati célra szánt élelmiszerek alkalmazása	X	X	X		
Szondatáplálás (eszközhelyezés és gondozás, táplálási módok, táplálási sebesség beállítása)	X	X		X	X
Táplálópumpa beállítása, programozása	X	X		X	X

be. A dysphagia oktatásakor a leggyakrabban alkalmazott módszer az előadás és a szemléltetés. Az előzőket hatékonyan kiegészíti a szimuláció, a szerepjáték és a játék, amelyek segítségével a hallgatók a tapasztalati tanulás révén fogalmakat, eseményeket, jelenségeket sajátíthatnak el, tevékenységeket gyakorolnak be, amelyek a dysphagia esetén különösen fontosak lennének. A szimulációs oktatások egyre magasabb színvonalon folynak az orvosi és az egészségtudományi egyetemeken.^{6,7} A tematikában jelenleg még nem szerepel a dysphagia, de a súlyos dysphagia esetén alkalmazható szondatáplálás kivitelezése már igen.⁷ A szondatáplálás során alkalmazott táplálópumpa használatának begyakorlásához szintén elérhetők szimulációs felületek.⁸

Étrendi edukáció

A nyelési zavarhoz könnyebben társul malnutrició, sarcopenia, dehidráció,^{9, 10} ezért létfontosságú, hogy az

alapbetegség mellett a dysphagia súlyosságának megfelelően valósuljon meg az individualizált dietoterápia.

Az egyéni, megfelelő, modern dysphagiás diétához (módosított textúrájú étrendek, besűrített folyadékok,¹¹ speciális gyógyászati célra szánt élelmiszerek) nélkülözhetetlen, hogy a kezelői/gondozói team tagjai a kompetenciájuknak megfelelő dietetikai és a biztonságos nyelés kivitelezésével kapcsolatos tudással rendelkezzenek.

Az aktívan dolgozó *dietetikusok* mellett már a *dietetikus hallgatókat* is meg kell ismertetni a legfrissebb ajánlásokkal, mint például a Nemzetközi Dysphagia Diéta Egységesítési Kezdeményezéssel (International Dysphagia Diet Standardisation Initiative, IDDSI).^{3, 12} Az IDDSI keretrendszer az italokat 0–4, az ételeket 3–7 szintekre kategorizálja, közös terminológiát biztosítva a textúrák és sűrűségek leírására. A keretrendszert a Magyar Dietetikusok Országos Szövetsége (MDOSZ) 2021-ben magyar nyelvre adaptálta.⁹

1. ábra. Szendvics a „Darált és nedvesebb” IDDSI 5 kategóriában
(Saját készítés IDDSI = International Dysphagia Diet Standardisation Initiative alapján)

2. ábra. Speciális szilikonformák és a segítségükkel elkészített ételek
(Forrás: <https://www.purefoodmolds.com>)

Az elméleti ismeretek mellett a tankonyhai gyakorlatok során a dietetikus hallgatók elsajátítják a különböző ételek és italok konzisztenciamódosítását számos konyhatechnológiai művelettel, sűrítőanyagok és tápszerek alkalmazásával. Az 1. ábrán a Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar (PTE ETK) tankonyháján készült tojáskrémés szendvics látható, amely a „Darált és nedvesebb” IDDSI 5 kategóriába sorolható. A pürésített ételek (IDDSI 4) étvágygerjesztő tálalásának és felismerhetőségének elősegítésére 2023-tól speciális szilikon formák felhasználására is lehetőségük nyílik a PTE ETK dietetikus hallgatóinak (2. ábra).

Az IDDSI keretrendszer a hazai intézményi gya-

korlatba még nem sikerült átültetni. A fekvőbeteg-ellátásban az Egységes Diétás Rendszerben¹³ a folyékony és pépes konzisztencia található meg, illetve számos helyen fellelhető a folyékony-pépes étrend is. Jelenleg csak egyéni étrend rendelésével lehet a megfelelő textúrát biztosítani. Ugyanakkor már elérhető magyar nyelvű validált változata a nyelészavar szűrésére alkalmas Gugging betegágy melletti nyelésvizsgálatnak (Gugging Swallowing Screen, GUSS),¹⁴ amelynek eredményei alapján konkrét étrendi és betegellátási ajánlásokat tud megfogalmazni az IDDSI keretrendszerben.

A dysphagiás diéta elsajátítása dietetikus irányításával történik, de a megfelelő nyelési pozíció megtalá-

3. ábra. Dysphagia társasjáték
(Forrás: <https://www.dysphagiagame.com>)

lásában speciális szakember segítsége szükséges. A hazai ellátórendszerben még ritkán találkozunk szaklogopédikussal/hang-, beszéd- és nyelésterapeutával/nyelésspecialistával, akik nagy segítséget jelenthetnek a helyes nyelési manőver személyre szabott alkalmazásában.¹¹

A dysphagia játék (Dysphagia Game)¹⁵ jelenleg angolul elérhető oktató társasjáték, amely segít az egészségügyi munkatársaknak elsajátítani az ismereteket a dysphagia előfordulásáról, okairól, hatásairól, felismeréséről, kockázatának csökkentéséről, kezelésének javításáról és az IDDSI keretrendszeréről. A 45–60 perces játék arra ösztönzi a játékosokat, hogy megvitassanak egy sor kérdést, így új ismereteket szerezhetnek, megoszthatják egymással tapasztalataikat és tanulhatnak egymástól (3. ábra). A játék már online formában szabadon is elérhető (számítógép, tablet vagy telefon alkalmazásával).¹⁶

Az Európai Nyelési Rendellenességek Társasága (European Society for Swallowing Disorders, ESSD)¹⁷ egy nemzetközi nonprofit egyesület, amelynek célja a nyelési rendellenességekben szenvedők ellátása minőségének javítása. A társaság számos szakterület egészségügyi szakembereit és kutatóit tömöríti a kiváló eredmények előmozdítása érdekében a nyelés fiziológiája és a nyelési rendellenességek gondozása, oktatása és kutatása terén.

Irodalom

1. **Falus I (szerk.):** Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2003.
2. **Falus I, Szűcs I (szerk.):** A didaktika kézikönyve – Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz. Akadémiai Kiadó Zrt., Budapest, 2022.
3. **Cichero JA, Lam P, Steele CM és mtsai:** Development of International Terminology and Definitions for Texture-Modified Foods and Thickened Fluids Used in Dysphagia Management: The IDDSI Framework. *Dysphagia* 2017; **32**: 293-314. doi: 10.1007/s00455-016-9758-y.
4. **Thiyagalingam S, Kulinski AE, Thorsteinsdottir B és mtsai:** Dysphagia in Older Adults. *Mayo Clin Proc* 2021; **96**: 488-497. doi: 10.1016/j.mayocp.2020.08.001.
5. **Kovács A, Szabó PT, Óváry C és mtsai:** A dysphagia táplálásterápiája stroke-betegek esetében – 2021 [Medical nutrition therapy of stroke patients with dysphagia – 2021]. *Orv Hetil* 2021; **162**: 1601-1609. Hungarian. doi: 10.1556/650.2021.32204.
6. **Bogár PZ, Tóth L, Rendeki S, Mátyus L és mtsai:** Az egészségügyi szimulációs oktatás jelene és jövője Magyarországon. *Orv Hetil* 2020; **161**: 1078-1087. doi: 10.1556/650.2020.31761.
7. Módszertani kézikönyv skill képzésekhez. ÁEEK, Budapest, 2019. [internet]. [cited 2023 Dec 22]. Available from: https://medsim.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/modszertani_kezikonyv.pdf
8. Táplálópumpa szimulációs tréning. [internet]. [cited 2023 Dec 22]. Available from: <https://www.nutriciaflocare.com/Flocare2020/Infinity3.php>
9. Magyar Dietetikusok Országos Szövetsége (MDOSZ) Tudástár: A diszfágiás betegek dietetikai ellátásának vonatkozásai. 2021.
10. **de Sire A, Ferrillo M, Lippi L és mtsai:** Sarcopenic Dysphagia, Malnutrition, and Oral Frailty in Elderly: A Comprehensive Review. *Nutrients* 2022; **14**: 982. doi: 10.3390/nu14050982.
11. **Burgos R, Bretón I, Cereda E és mtsai:** ESPEN guideline clinical nutrition in neurology. *Clin Nutr* 2018; **37**: 354-396. doi: 10.1016/j.clnu.2017.09.003.
12. The International Dysphagia Diet Standardisation Initiative (IDDSI): The IDDSI Framework. 2019. [internet]. [cited 2023 Dec 22]. Available from: <https://iddsi.org/Framework>
13. **Czékmán E, Csajbókné Csobod É, Pálfi E és mtsai:** Az Egységes Diétás Rendszer története és változásai a mai magyar kórházakban. *Orv Hetil* 2022; **163**: 1808-1811. doi: 10.1556/650.2022.HO2726.
14. **Szabó PT, Műhelyi V, Halász T és mtsai:** Egy nemzetközi nyelészavarszűrési módszer hazai adaptálása [Hungarian adaptation of an international swallowing screening method]. *Orv Hetil* 2022; **163**: 1431-1439. Hungarian. doi: 10.1556/650.2022.32566.
15. Focus Games: The Dysphagia Game. [internet]. [cited 2023 Dec 22]. Available from: <https://www.dysphagiagame.com/index.php>.
16. Dysphagia online játék honlap. [internet]. [cited 2023 Dec 22]. Available from: <https://games.focusgames.co.uk/DysphagiaIDDSI/iPad/index.php> [elérés: 2023.12.22.]
17. European Society for Swallowing Disorders: Advancing Dysphagia Care. [internet]. [cited 2023 Dec 22]. Available from: <https://essd.org/advancing-dysphagia-care/>.